

Аналітична записка 1/2017

Верховна Рада VIII скликання: чи відбулося якісне оновлення?

Мацієвський Юрій Володимирович

док. пол. н., керівник ЦПД

Кулик Катерина Вікторівна,

студентка магістеріуму спеціальності «Політологія»

Центр політичних досліджень

Острог - 2017

Вступ

Еліти виступають рушієм суспільства. Для ефективного функціонування суспільства потрібна дієва еліта, здатна на реформи. Останні чергові вибори, які сформували Парламент VII скликання, відбулися 2012 року. У зв'язку з Революцією гідності, позачергові парламентські вибори відбулися 2014 року. В результаті було сформовано новий парламент. Та варто зазначити, що постійна зміна складу депутатського корпусу не свідчить про його дієздатність.

В літературі виділяють такі типи циркуляції еліти: репродукція (відтворення еліти в межах певної соціальної групи) та заміщення (поповнення і заміна еліти вихідцями з інших груп). Тож рух еліти не означає, що при кожному скликанні Верховної Ради еліта буде абсолютно нова. Треба мати на увазі, що кількісне оновлення законодавчого органу, тобто присутність в Парламенті депутатів, що вперше пройшли до Верховної Ради, ще не означає, що еліта істотно оновила. Таким чином кількісне оновлення депутатського корпусу не свідчить про його якісне оновлення. Так, Верховна Рада VIII скликання істотно змінилася кількісно – в сесійній залі присутні 56% депутатів, що пройшли до законодавчого органу вперше. З точки зору циркуляції еліт відбулось заміщення. Тепер варто поглянути на те, чи ці 56% депутатів є насправді «новими»? Що стоїть за цим кількісним оновленням? Чи пов'язані «нові» депутати з приналежністю до політико-економічних груп (ПЕГ)? Отже, чи відбулось якісне оновлення Верховної Ради України VIII скликання?

Варто зазначити, що дослідження політичної еліти є досить популярними серед дослідників пострадянського простору. Не дивно, адже еліта, як рушійна сила суспільства, теж впливає на трансформаційні процеси розвитку пострадянських суспільств. Система рекрутування еліт – одні зі способів пояснення негативних наслідків політичної трансформації.

Серед дослідників, які вивчали питання елітизму варто відзначити Дж. Хіглі та Я. Пакульського, Х. Ігліч та А. Русь, Ю. Мацієвського, М. Шульгу та

колег. Усі вони зробили вагомий внесок в розвиток вчень про елітарні теорії, та формулювання різноманітних концепцій та підходів щодо розуміння суті руху еліт. Варто зазначити, що кожен дослідник запропонував власну інтерпретацію таких елітарних змін, зважаючи на специфічні риси, які їм вдалось виявити.

Об'єкт дослідження – Верховна Рада України VIII скликання. У цьому дослідженні ми будемо використовувати поняття еліти, яке запропонував американський дослідник Дж. Хіглі. «Еліта – це сукупність осіб, які завдяки своїй стратегічній позиції у великих чи ключових організаціях і рухах здатні регулярно і суттєво впливати на політичні наслідки (рішення)». [2]

Для аналізу ми використовуємо поняття «оновлення» та показники, що пов'язані з цим поняттям і найчастіше зустрічаються в літературі. Серед таких показників – соціально-демографічні та політичні, які характеризують кожного окремого депутата, що входить до складу депутатського корпусу.

Політична еліта в Україні, починаючи з 1991 року, характеризувалась наявністю номенклатури старої формації, яка використовувала застарілі методи управління, корумпованість, діяльність політико-бізнесових кланів та непрозорість механізмів прийняття стратегічно важливих політичних рішень через домінування в суспільстві неформальних інститутів.

Для того, щоб визначити як змінились еліти в системі законодавчого органу, потрібно виокремити критерії порівняння характеристик депутатів восьмого скликання та порівняти соціальний профіль депутатів. В основу дослідження покладено метод спостереження, який дозволяє аналізувати ступінь оновлення Верховної Ради. Такий метод збору інформації, сутність якого полягає в безпосередній реєстрації фактів, явищ, процесів, які відбуваються в соціальній реальності сприяє розгляду основних аспектів та причин виникнення репродукції в законодавчій системі України. Спостереження виявляє ті чи інші процеси в їх різноманітті, тому використовується, безпосередньо, для фіксації даних, які характеризують «нових» депутатів та побудови висновків дослідження на їх основі. Варто

зазначити, що статистичний аналіз виступає лише допоміжним інструментом нашого дослідження, і вимагає пояснення причинно-наслідкових зв'язків.

Дані і методи

Для проведення статистичного аналізу ми використовуємо шість показників, які поділені на три умовних блоки відповідно до використаних джерел. Ці показники виступають нашими незалежними змінними. Їх наявність чи відсутність є підставою для формування образу та позиції нових парламентарів щодо актуальних питань та проблем розвитку суспільства.

1) Походження депутата. До цієї групи потрапили така змінна: «регіон народження». Завдяки змінній «регіон» ми зможемо побачити чи існує рівномірне представництво регіонів у Верховній Раді і визначити депутатів яких областей є більше або менше.

2) Зв'язки депутата. Ми використовуємо чотири такі показники, а саме – «партійність», «приналежність до ПЕГ», «політична корупція» та «бізнесова власність».

Критерій «партійність» визначить приналежність до тієї чи іншої партії кожного депутата. Особливу увагу варто буде звернути на те, чи депутати-самовисуванці на час виборів не були пов'язані з тією чи іншою партією.

Для того, аби побачити чи є депутат самодостатнім політиком чи клієнтом однієї з кількох ПЕГ, щоб прослідкувати як міняються політичні пріоритети того чи іншого депутата ми обрали показник «приналежність до ПЕГ».

«Політична корупція» відображає те, якою мірою державна влада використовується для власної вигоди депутатом. Сюди належать як значні, так і дрібні прояви корупції.

Відомо, що народним обранцям у рамках закону не дозволяється вести будь-якої діяльності, окрім депутатської (також можна займатись викладацькою діяльністю). Тому важливо знати, чи порушують депутати даний закон, маючи власний бізнес. Показник «бізнесова власність» також відображає те, наскільки

депутатські повноваження використовуються депутатом для розвитку його бізнесу.

3) Голосування. До даної групи належать: «підтримка реформаційних проектів» (голосування «за» чи «проти» запропонованих реформ). Все це дозволить побачити чи нова Верховна Рада здатна продукувати конструктивні закони.

Для аналізу було вибрано суперечливі, гучні законопроекти, голосування за які супроводжувалися тривалими переговорами, міжфракційними конфліктами та порушеннями регламенту. Запропоновані нами законопроекти, ми розділили на дві умовні групи: «лобістські» та «реформістські». «Лобістська» група покаже, хто з депутатів голосував за той чи інший законопроект згідно власних інтересів чи інтересів групи, до якої він належить. Голосування за групу реформістських законів допоможе виявити депутатів-реформаторів, присутніх у парламенті. Побачимо як голосують за прогресивні, суспільно-корисні законопроекти.

До «лобістських» законів відносимо закони «Про особливий порядок місцевого самоврядування в окремих районах Донецької та Луганської областей», «Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України», «Про Державний бюджет на 2015 рік» та проект Закону про внесення змін до Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» (щодо відкликання депутатів місцевих рад).

«Реформістськими» законопроектами є проект Закону про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення», закон «Про внесення змін до закону України «Про запобігання корупції», проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо недоторканності народних депутатів України), закон «Про акціонерні товариства».

Такий розподіл покаже хто і як голосував чи не голосував за проведення реформ і допоможе виявити тих «нових» депутатів парламенту восьмого

скликання. Наприклад, депутати-реформатори це ті, які водночас голосують «проти» лобістських законів і голосують «за» реформістські проекти. Таким чином, ми зможемо виявити ядро тих депутатів, які є справді новими.

1) Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про телебачення і радіомовлення» (щодо частки пісень державною мовою в музичних радіопрограмах і радіопередачах). Закон встановлює 35-відсоткові квоти для пісень українською мовою в радіоефірі.

2) Зміна Конституції - Проект Закону про внесення змін до Конституції України (щодо децентралізації влади).

3) Проект Закону про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Генеральної прокуратури України. Це зміни, які дозволяють призначити генеральним прокурором людину без юридичної освіти, а також унормовують реформу Генпрокуратури.

4) Закон «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо особливостей подання службовими особами декларацій про майно, доходи, витрати і зобов'язання фінансового характеру у 2016 році», підготовлений з тим, щоб впровадити вже у 2016 році електронну систему подання та оприлюднення декларацій осіб, уповноважених на виконання функцій держави або місцевого самоврядування. Проект скасовує поправку, яка була протягнута при розгляді Бюджету й відтермінувала електронне декларування до 2017 року.

5) Проект Закону «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України» (щодо невідворотності покарання осіб, які вчинили тяжкі та особливо тяжкі злочини). Пропонується можливість заочно, без присутності особи, проводити досудовий розгляд справи щодо неї та засуджувати особу без її присутності. Така ж норма містилась і в «диктаторському законі» №3587, ухваленому 16 січня 2014 року, але там був інший, більш м'який критерій і закон поширювався на менше коло осіб.

6) Проект Закону про внесення змін до Закону України «Про статус депутатів місцевих рад» (щодо відкликання депутатів місцевих рад). Законопроект спрямований на створення умов для забезпечення можливості повного й тотального контролю за діяльністю депутатів місцевих рад.

7) Проект Закону про внесення змін до деяких законів України (щодо недоторканності народних депутатів України). Обшук депутата буде проводитися без згоди парламенту, спрощує зняття недоторканості.

Результати аналізу

Ми спираємося на показник кількісного оновлення парламенту (56%, або 236 депутатів), який подає ГО «Чесно»[6]. Сам по собі цей показник досить вагомий, адже становить більше половини складу парламенту.

Ми провели розрахунки, де за 100 % взяли лише новообраних депутатів. В результаті, критерії «регіон народження» та «партійна приналежність» допомогли оцінити парламент восьмого скликання із соціально-демографічної та політичної точок зору. Було виявлено, що депутати Київської, Харківської, Львівської, Дніпропетровської областей (стратегічно важливі центри України), а також безпартійні депутати частіше потрапляють до числа тих, кого вважають не чесним депутатом. Щодо критерію «приналежність до ПЕГ» то 18,2 % «нових» депутатів належать до цієї групи. Також за критерієм «політична корупція» 110 народних представників із нових 236 чоловік (46,6 %) були фігурантами антикорупційних розслідувань. А от за критерієм «бізнесова власність» серед нових депутатів є 90 чиновників (38,1 %), які, попри заборону вести будь-яку діяльність, окрім депутатської (винятком є заняття викладацькою діяльністю), все-таки займаються підприємницькою діяльністю.

За допомогою критерію «голосування за реформаційні проекти» нам вдалось визначити наскільки якісно оновився склад українського парламенту восьмого скликання. До уваги було взято голосування за чотири реформістські та чотири лобістські законопроекти. Число «нових» депутатів визначали наступним чином: якщо депутат голосував проти лобістських законів і

водночас підтримував реформістські, то цей депутат є реформатором. В результаті було виявлено, що 62 депутатами від 236 нових, а це – 26,3 % чиновників є депутатами-реформаторами та потрапляють до «ядра» нових депутатів парламенту восьмого скликання.

До числа справді нових депутатів належать: Андрій Артеменко, Артем Вітко, Віктор Вовк, Віктор Галасюк, Олексій Кириченко, Оксана Корчинська, Альона Кошелева, Олег Купрієнко, Олексій Ленський, Дмитро Лінько, Олександр Марченко, Ігор Мосійчук, Ігор Попов, Рибалка Сергій, Сергій Рудик, Денис Силантьєв, Сергій Скуратовський, Альона Шкрум Юрій-Богдан Шухевич, Олег Березюк, Наталія Веселова, Вікторія Войціцька, Ігор Діденко, Дмитро Добродомов, Сергій Євтушок, Остап Єднак, Андрій Журжій, Світлана Заліщук, Вадим Івченко, Сергій Кіраль, Павло Костенко, Віктор Кривенко, Іван Крулько, Олег Лаврик, Юрій Левченко, Сергій Лещенко, Ігор Луценко, Ярослав Маркевич, Олександр Марченко, Богдан Матківський, Олег Мусій, Мустафа Найєм, Олександр Опанасенко, Тетяна Острікова, Тарас Пастух, Лев Підлисецький, Ірина Подоляк, Анна Романова, Олексій Рябчин, Роман Семенуха, Семен Семенченко, Руслан Сидорович, Оксана Сироїд, Ірина Сисоєнко, Єгор Соколов, Сотник Олена, Юрій Тимошенко, Вадатурський Андрій, Павло Кишкар, Олександр Кірш, Дмитро Лубінець, Іван Мельничук

Як і було зазначено, присутність у Парламенті нових депутатів – 56 % свідчить про кількісне, але не якісне оновлення Верховної Ради восьмого скликання.

ЛІТЕРАТУРА

1. Hajdeja Iglič; Andrej Rus From elite reproduction to elite adaptation: the dynamics of change in personal network of Slovenian elites [Електронний ресурс] / Н. Iglič; A. Rus // SSOAR. – 1999.
2. Higley J. Elite Power Games and Democratic Consolidation in Central and Eastern Europe [Електронний ресурс] / J. Higley, J. Pakulski // SSOAR. – 1999.
3. Гельман В. Я. Политическая оппозиция в России: вымирающий вид? / Гельман В.Я. // – Полис. Политические исследования. – 2004. – № 4. – С. 52-69.
4. Мацієвський Ю. Еліти в Україні до і після "Помаранчевої революції" / Юрій Мацієвський. // Політичний менеджмент. – 2010. – №2. – С. 38–55.
5. Мацієвський Ю. Як писати наукові роботи з політології? [навчальний посібник] / Ю. Мацієвський, В. Лебедюк. – Острог, 2013.
6. Чесно! [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <http://chesno.org/>.
7. Шульга М., Потехін О. Еліти в суспільстві: нагальний зміст теоретичної проблеми // Розбудова держави. - 1998. - № 7 - 8. - С. 14
8. Шульга М., Бойко Н. Уряди України: соціологічний портрет владної еліти (1990 — 1997 рр.) // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. - 1998. - №3.
9. Рихлік В. А. Політична еліта України: проблема консолідації / В. А. Рихлік. // Политические реалии и перспективы Украины. – 2008. – С. 90–93.